

На основі цих вимог розроблено відповідну програму з навчального предмета «Українська мова» (для шкіл з українською та російською мовою навчання) для підготовчого, 1-4 класів.

Побудова змісту програми за новим принципом дає можливість більш чітко і конкретно прослідкувати за напрямками та методикою роботи над будь-яким розділом чи темою (як з української мови, так і з літературного читання). Чітке структурування та зміст розробленої програми дозволив уникнути непотрібної деталізації і повторів, притаманних діючим програмам; розширити можливості для творчості вчителя; здійснювати процес навчання з урахуванням психофізичних можливостей школярів різного рівня розвитку. До того ж програма передбачає можливість навчання не лише дітей з легким ступенем розумової відсталості, але й дітей із помірною розумовою відсталістю, з метою формування у них певного рівня життєвої компетентності.

Програму з української мови призначено для практичного використання при плануванні та проведенні уроків української мови, а також при розробленні відповідних методичних матеріалів.

Література:

1. Вавіна Л.С. Концептуальні підходи до мовної освіти учнів спеціальних шкіл / Л.С.Вавіна // Дефектологія. – 2001. – № 3. – С. 7-11.
2. Вашуленко М.С., Пономарьова К.І., Прищепка О.Ю., Мартиненко В.О., Караман С.О., Луцько Н.І. Українська мова: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / М.С.Вашуленко, К.І.Пonomарьова, О.Ю.Прищепка, В.О.Мартиненко, С.О.Караман, Н.І.Луцько// [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.iitzo.mon.gov.ua>.
3. Висоцька А.М. Освітня галузь ”Мови і літератури” / А.М.Висоцька // Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка: Навчально-методичний посібник / Н.Б. Адамюк, Л.Є. Андрусішина, О.О. Базилевська та ін.; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; За ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої, Н.О. Макарчук, В.І. Шинкаренко. – Київ: , 2014.
4. Савченко О.Я., Мартиненко В.О., Науменко В.О., Колеснікова Н.М., Лаптева Л.І. Літературне читання: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2-4 класи / О.Я.Савченко, В.О.Мартиненко, В.О.Науменко, Н. М. Колеснікова, Л. І. Лаптева // [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.iitzo.mon.gov.ua>.
5. Хохліна О.П., Козленко М.О., Мерсіянова Г.М., Турчинська В.Є. Проект концепції державного стандарту освіти розумово відсталих дітей / О.П.Хохліна, М.О.Козленко, Г.М.Мерсіянова, В.Є.Турчинська // Дефектологія. – 2000. – № 1. – С. 2-4.

УДК 319.4/345

Чеботарьова О.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

У статті представлено основні теоретичні засади, які є визначальними при розробці змісту початкової ланки освіти дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, представленого у Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Розкриваються особливості програмного забезпечення та корекційно-розвивальної спрямованості змісту навчання молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Ключові слова: діти із порушеннями опорно-рухового апарату, дитячий церебральний параліч, корекційно-розвивальна спрямованість навчання, початкова ланка освіти.

Чеботарьова Е.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

В статье представлены теоретические основы, которые являются определяющими при разработке содержания начального звена образования детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата, представленного в Государственном стандарте начального общего образования для детей с особыми образовательными потребностями. Раскрываются особенности программного обеспечения и коррекционно-развивающей направленности содержания обучения младших школьников с нарушениями опорно-двигательного аппарата.

Ключевые слова: дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата, детский церебральный параліч, коррекционно-развивающая направленность обучения, начальное звено образования.

Olena Chebotarova

THEORETIC AND METHODOLOGICAL BASES OF MAINTENANCE PERFECTION OF PRIMARY EDUCATION OF CHILDREN WITH LOCOMOTORIUM VIOLATIONS

Theoretical bases, which are determining at development of maintenance of initial link of education of children with violations of locomotorium, presented in the State standard of primary general education for children with the special educational necessities, are presented in the article. The features of software and correction-developing orientation of maintenance of teaching of junior schoolboys open up with violations of locomotorium. The content of invariant component, which includes predmetnih areas of expertise, but also correction developmental are characterized. The purpose of these studies psychophysical development, creation of conditions for the development of motor, cognitive, intellectual, communicative speech spheres students, which contributes to the maximum socialization. The direction of rehabilitative training, which consist of diagnostic, adaptation, and the main correction and predictive milestones are defined.

Keywords: children with locomotorium violations, child's cerebral paralysis, correction-developing a teaching orientation, initial link of education.

Актуальність дослідження. Стратегія і тактика перехідного періоду в розвитку національної системи освіти та державної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку спрямована на проектування нового змісту навчання, введення нових педагогічних підходів і інноваційних технологій у навчально-виховний процес. У зв'язку із удосконаленням нормативно-правової освітньої бази та введенням нового Державного стандарту для початкової ланки освіти загальноосвітньої школи питання відображення основних освітньо-нормативних вимог у новому Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами набувають надзвичайної актуальності.

Постановка проблеми. Оскільки метою стандартизації змісту освіти учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, основним контингентом яких є діти з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), є визначення оптимального змісту, обсягу навчального навантаження у поєднанні з відповідною корекційно-розвивальною роботою; виникла нагальна необхідність розроблення змісту навчання школярів із порушеннями опорно-

рухового апарату початкової ланки школи, визначення рівня загальноосвітньої підготовки учнів зазначеної категорії з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та ценового характеру їхньої освіти, визначення змісту корекційних предметів, спрямованих на покращення психофізичного розвитку та максимальної соціалізації таких дітей.

Зміст навчання повинен розроблятися з урахуванням психофізичних можливостей контингенту учнів із порушеннями опорно-рухового апарату, до яких відносяться діти з церебральними паралічами (ДЦП), наслідками поліомієліту та іншими вродженими та набутими деформаціями опорно-рухового апарату. Школярі потребують здобуття визначеного стандартного освітнього рівня шляхом спеціально організованого навчально-виховного процесу в комплексі з корекційно-розвивальною роботою та медичною реабілітацією. Отже, висвітлення основних теоретичних та методичних основ навчання таких дітей, урахування ефективних умов засвоєння учнями знань, умінь обумовило вибір даної теми дослідження.

Виклад основного змісту. Зміст освіти молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату, окреслений у Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, розроблено з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких учнів та ґрунтується на принципах науковості, системності, інтегративності, корекційної спрямованості, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, взаємоповаги до різних культур в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

В основу змісту покладено особистісно орієнтований та компетентнісний підходи. Сформованість предметних, міжпредметних, ключових компетентностей ґрунтуються не тільки на засвоєнні знань, умінь, навичок, але й на особистому ставленні школяра до знань, досвіді їх застосування, емоційно-ціннісному ставленні до них, позитивній мотивації до навчання. За допомогою стандарту забезпечується стабільність рівня освіченості школярів із порушеннями опорно-рухового апарату, незалежно від форм та варіантів їхньої освіти, можливість його удосконалення відповідно до перспектив розвитку суспільства та потенціалу особистості. Стандартизація змісту освіти дітей із порушеннями опорно-рухового апарату є базовим інструментом реалізації їхнього конституційного права на освіту.

Державний стандарт забезпечує цілісність змісту освіти і наступність між ступенями спеціальної школи, унормовує навчальне навантаження школярів з порушеннями опорно-рухового апарату, створює передумови для реалізації диференційованого навчання.

Впровадження стандартизації змісту освіти таких школярів не означає підпорядкування навчального процесу жорсткому шаблону, а, навпаки, відкриває широкі можливості для педагогічної творчості, створення варіативних програм навколо обов'язкового змісту, різноманітних технологій навчання.

Змістовий компонент, відображений у державних вимогах щодо засвоєння знань та умінь учнів для означеної категорії дітей, розроблено з урахуванням навчально-пізнавальних можливостей дітей із порушеннями опорно-рухового апарату.

Аналіз практичного досвіду свідчить, що переважна більшість учнів спеціальних закладів (95%) має складне неврологічне захворювання внаслідок раннього ураження центральної нервової системи – ДЦП. Ураження має мозаїчний характер, що спричиняє складну структуру порушення (поєднання порушень рухових, психічних, мовленнєвих функцій). Така нерівномірність виявляється у порушенні рухової сфери та недорозвитку таких вищих коркових функцій, як оптико-просторового гнозису, конструктивного

практису, у поєднанні з типовими для ДЦП порушеннями мовлення – дизартрією. В інших переважає тяжке рухове ураження зі стійкими проявами порушень поведінки, тощо. Провідне порушення може ускладнюватись порушеннями зору, слуху і сенсомоторної чутливості (Л. Данилова, М. Іпполітова, І. Левченко, І. Мамайчук, О. Мастюкова, К. Семенова, Н. Симонова).

Отже, удосконалення освітнього процесу неможливе без вивчення педагогами рівня психофізичного розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Їх вивчення враховується при виборі спеціальних умов навчання і виховання з огляду на поєднання недоліків рухової, пізнавальної, мовленнєвої діяльності. Потребують спеціальних організаційних форм та умов навчання учні з іншими руховими порушеннями (з наслідками поліомієліту, міопатією, вродженими і набутими вадами опорно-рухового апарату), у яких недоліки пізнавальної діяльності виражені меншою мірою.

Слід підкреслити, що не існує паралелелізму між виразністю рухових та інтелектуальних порушень, наприклад, тяжкі рухові порушення можуть поєднуватися із значними розладами пізнавальних процесів, а незначні церебральні прояви – з тяжким недорозвитком окремих психічних функцій. Така різноманітність проявів, безумовно, ускладнює процес навчання та потребує його індивідуалізації та диференціації, оскільки можна виділити значну кількість груп учнів з різною структурою порушень, кожна з яких потребує власних спеціальних освітніх умов (організаційних, дидактичних, корекційно-розвивальних) (О. Глоба, Е. Данілавічюте М. Єфименко, І. Омельченко, О. Романенко, Т. Скрипник, Л. Ханзерук, О. Чеботарьова, А. Шевцов та ін.).

Загальноосвітня початкова підготовка учнів із порушеннями опорно-рухового апарату може бути досягнута за умови дотримання доступного змісту та корекційно-розвивальної спрямованості навчального процесу. Згідно з цим діти з тяжкими руховими порушеннями можуть оволодіти базовим компонентом програми тільки в умовах максимальної індивідуалізації навчання.

Особливістю змістового компоненту початкової освіти дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, відображеного у базовому навчальному плані, є збільшення тривалості навчання на один рік, що пов'язане зі сповільненим темпом психічного розвитку молодших школярів, значними труднощами оволодіння окремими вміннями та навичками внаслідок мовленнєвих і рухових порушень, а також необхідністю введення в навчальний план корекційно-розвиткових занять. У зв'язку зі збільшенням терміну навчання передбачається інший розподіл навчального матеріалу за роками навчання у порівнянні із загальноосвітньою школою.

Визначення змісту навчання у закладі І ступеню для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату вимагає урахування як загальних завдань освіти та виховання учнів, так і спеціальних завдань. До спільних рис, які визначають зміст навчання в загальноосвітній школі та школі для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, належать:

- цензовий характер навчання школярів, що забезпечує освіту в обсязі відповідних ступенів загальноосвітньої школи;
- реалізація принципу послідовності вивчення предметів у навчальних планах і програмах;
- побудова змісту навчання у відповідності з принципом єдності системи освіти;
- відповідність програм основним дидактичним принципам.

Важливою інноваційною складовою змісту, зазначеного в Державному стандарті, є формування життєвої компетентності – здатності дитини з особливими освітніми потребами застосовувати на практиці знання, досвід, суспільні цінності, базові навички комунікації і соціально-побутової адаптації, набуті у процесі навчання та комплексної реабілітації.

Спеціальні корекційні завдання визначають зміст навчання учнів цієї категорії та передбачають обов'язкове врахування особливостей розвитку пізнавальної сфери учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, а саме:

- порушень активної довільної уваги, які зумовлюють специфіку всіх стадій пізнавального процесу (від зосередження і довільного вибору під час прийому та переробки інформації до запам'ятовування, осмислення і т.д.), що суттєво ускладнює навчання;

- підвищеної виснажливості психічних процесів, яка супроводжується низькою інтелектуальною працездатністю, емоційною лабільністю, порушеннями пам'яті;

- сповільненості та інертності всіх психічних процесів, які викликають труднощі перемикавання з одного виду діяльності на інший, патологічне застрягання на окремих фрагментах навчального матеріалу, «в'язкість» мислення.

Названі особливості належать до функціонально-динамічних порушень і разом з порушеннями вищих кортикальних функцій (недостатністю просторових та часових уявлень, гностичних відхилень) та мисленнєвими порушеннями, визначають специфіку інтелектуальної діяльності учнів зазначеної категорії.

Інноваційною складовою змісту освіти школярів із порушеннями опорно-рухового апарату є розроблення *корекційно-розвивальної лінії*, яка забезпечується реалізацією спеціальних технологій та охоплює напрями навчально-реабілітаційної роботи з дітьми, які визначаються індивідуальними особливостями їх психофізичного розвитку та забезпечуються створенням умов для засвоєння учнями навчального матеріалу. Корекційно-розвивальна лінія є наскрізною і проходить у процесі вивчення усіх освітніх галузей.

Важливою інновацією змісту освіти є розроблення основних напрямів *корекційно-розвиткових занять*, мета яких полягає у корекції порушень психофізичного розвитку та створенні умов для розвитку усіх психічних процесів, що сприятиме максимальній соціалізації школярів.

Теоретико-методологічний аналіз досліджень з проблеми корекційно-розвивального навчання школярів із порушеннями опорно-рухового апарату засвідчує, що наявність комплексу специфічних якостей і характеристик у сенсомоторному розвитку, графомоторній готовності, просторовій орієнтації, сформованості уявлень про предмети, накопиченні зорових, рухових, кінестетичних образів предметів, комунікативній, пізнавальній діяльності є базисом для опанування навчально-пізнавальною діяльністю та успішного особистісного розвитку таких дітей (Р. Бабенкова, О. Гусейнова, М. Іпполітова, Е. Калижнюк, І. Левченко І. Мамайчук, О. Мастюкова, О. Приходько, К. Семенова Л. Шипіцина та ін.).

Відтак, корекційно-розвивальна робота відбувається через вирішення таких завдань:

- визначення наявних порушень психофізичного розвитку дитини;
- подолання порушень з урахуванням механізмів їх виникнення та з опорою на найбільш збережені функціональні системи розвитку;

- попередження появи та корекція вторинних порушень психофізичного розвитку;
- формування здатності здійснювати комунікацію в різних сферах спілкування з урахуванням мотивації, мети та соціальних норм поведінки;
- нормалізація м'язового тону організму дитини через інтеграцію мовленнєвої, пізнавальної, рухової діяльностей та на фоні організації загальнооздоровчих заходів з позицій індивідуального підходу до потреб кожного школяра.

Отже, у Державному стандарті зазначено проведення таких корекційно-розвиткових занять для дітей з порушенням опорно-рухового апарату:

- корекція розвитку (пізнавального, сенсомоторного, мовленнєвого, особистісного);
- ЛФК (фізична реабілітація, спрямована на корекцію і компенсацію недоліків фізичного розвитку; нормалізацію м'язового тону, полегшення автоматичних реакцій випрямлення, рівноваги, залучення до руху у дитини якомога більше м'язових груп та ін.).

Окремим напрямком іде логопедія (корекція порушень мовленнєвого розвитку) для дітей із порушення опорно-рухового апарату та мовленнєвими порушеннями.

Для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату та розумовою відсталістю передбачено проведення таких корекційно-розвиткових занять:

- корекція порушень психофізичного розвитку;
- ЛФК;
- соціально-побутове орієнтування.

Реалізація змісту основних компонентів базисного плану здійснюється шляхом впровадження освітніх програм. Програми мають певну структуру у вигляді трьох колонок, в яких розкривається зміст навчального матеріалу, державні вимоги до рівня засвоєння знань, спрямованість корекційно-розвивальної роботи у процесі вивчення тематичного матеріалу. У пояснювальних записках до кожної програми розкривається мета, завдання навчального предмету та даються методичні рекомендації щодо реалізації змісту та корекційно-розвивальної роботи у процесі вивчення програмового змісту.

Висновки. Отже, теоретико-методичні основи удосконалення змісту початкової загальної освіти для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату ґрунтуються на створенні оптимальних умов їхнього навчально-пізнавального розвитку, досягненню соціальної адаптації та соціалізації шляхом впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими потребами, розробленням та впровадженням в практику оновленого програмового змісту навчання у поєднанні з відповідною корекційно-розвивальною роботою, реалізацію комплексного психолого-медико-педагогічного супроводу школярів.

Література:

1. Глоба О.П. Педагогічні технології та механізми реалізації програми соціалізації осіб із порушеннями ОРА/ О.П. Глоба // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Вип. 22. – Київ, 2012. – С. 34-39.
2. Данілавічюте Е.А. Концептуальні засади вивчення порушень письма з позицій діяльнісного підходу / Е.А. Данілавічюте // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: (Наук.-метод. зб.) / За ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої – К.: Науковий світ, 2010. – вип. 1. – С. 81-91.

3. Ефименко Н.Н. Театр физического воспитания и оздоровления детей дошкольного и младшего школьного возраста. Авторская программа / Н.Н. Ефименко. – Таганрог, 2007. – 68 с.

4. Романенко О.В. Психофізіологічні аспекти готовності дітей із церебральним паралічем до шкільного навчання / О.В. Романенко // Дефектологія. – 2006. – №3. – С. 33-35.

5. Чеботарьова О.В. Особливості корекційно-реабілітаційної роботи з учнями із порушеннями опорно-рухового апарату/ О.В.Чеботарьова // Дефектологія / Особлива дитина: навчання та виховання. – 2013. – №3. – С.16-21.

6. Ханзерук Л.О. Сучасні підходи до психолого-педагогічної корекції розвитку дітей з ДЦП / Л.О.Ханзерук // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Вип. VII. – 2007. – С. 326-329.

7. Шевцов А. Освітні основи реабілітології: [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. – К.: «МП Леся», 2009. – 483с. – Бібліограф.: С. 461-481.

УДК: 376-056.36:37.016:502.2] -053.5

Трикоз С.В.

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО» У ПОЧАКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

У статті розглядаються напрямки удосконалення змісту предмета «Природознавство» для дітей з розумовою відсталістю у підготовчому, 1-5 класах, що передбачає розкриття мети, завдань, змістових ліній, принципів реалізації предмета, використання спеціальних методів та прийомів навчання.

Ключові слова: зміст природознавства у початковій школі для дітей з розумовою відсталістю; завдання, методи та прийоми навчання природознавству.

Трикоз С.В.

ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПРИРОДОВЕДИНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассматриваются вопросы усовершенствования содержания предмета «Природоведение» для детей с нарушениями интеллектуального развития в подготовительных, 1-5 классах, что предполагает раскрытие цели, задач, содержательных линий, принципов реализации предмета, использование специальных методов и приёмов обучения.

Ключевые слова: содержание природоведения для детей с нарушением интеллектуального развития, задачи, методы и приемы обучения природоведению.

Snizhana Trikoz

UPDATING THE CONTENT OF NATURAL SCIENCE FOR ELEMENTARY SCHOOL FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

The article deals with improving the content of the subject "Natural science" for children with intellectual disabilities grades 1-5, which involves the disclosure of the purpose, objectives, content lines, the implementation of the principles of the subject, the use of special methods and techniques of teaching.

The basic idea of the content of natural science is discovering and establishing connections between the components nonliving and living nature, awareness of students belonging to nature and society; creating conditions for careful attitude to the environment, in explaining the impact on labor activity of people all components of nature. Updated content of the subjects' Natural